

פרשת וארא

פירוש

עוד ירצה על זה הדרך להיות שאמר משה למה הרעתה למה שלחתיני באה התשובה, כנגד למה הרעתה דבר אתו קשות שדבר לפני אלהיו בלא דרך כבוד והעלים הכתוב הדברים

לצד כבודו של משה, או אפשר שאמר לו שיעמידנו במשפט על זה בעת משפט, וכנגד למה שלחתיני השיב ואמר אליו אני ה' פני רחמן אני לזה לא יכלתי לסבל ראות ישראל בצער עד עת קץ והקדמתי לשולחך קדם הגעת הקץ להקל מעל ישראל הצרה של הגלות. והתשובה זו אינה צודקת אלא אחר שהקדים לומר לו עמה תראה כי תכף ומיד יפליא פלא בפרעה מכות נפלאות ותכף נסתלק השעבוד.

עוד ירצה על דרך אומנם ז"ל (כמד"ו פ"ג) בפסוק מוציא אסירים בכשרות כבי למצרים ושירות לישראל והם ב' מדות מדת הדין ומדת רחמים, ולזה אמר הכתוב כנגד מה שהכין לדון את המצריים אמר וידבר אלהים שהוא בחי' הדין, וכנגד מה שרצה להטיב לישראל אמר ויאמר אליו אני ה'.

ובכלל זה רמז לו כי המכות הגדולות המוכנות לבוא על המצריים הגם שיבואו דרך כלל על כל מצרים וישראל נתונים נתונים המה בתוכם ודבר ידוע פי אין המשחית מבחין ומחפל הכל ובפרט בבוא החשך הדעת נותנת כי בודאי פי יחשיך דרך כלל לכל יושבי הארץ, לזה אמר כי ערך הדינים הרמוזים בשם אלהים אשר הכין ה' להשקות את המצריים תשמש מדת הרחמים לערך ישראל, והוא אומר אני ה'. וכן הוא אומר (לקמן כ"ג) ולכל בני ישראל היה אור, (ט' ו')

וממקנה ישראל לא מת וגו'.

עוד ירצה על דרך אומנם ז"ל (כ"ר פל"ג) כי הרשעים מהפכים מדת הרחמים למדת הדין, והוא עצמו שאמר הכתוב כאן כי גם מדת הרחמים הסכימה לעשות דין במצרים, וזה הוא שעור הכתוב וידבר אלהים שהוא כנוי לדין ויאמר אליו וגו' אני מודיעך כי מדת הדין זו היא משם הו"ה שגם הרחמים נתהפכו עליהם לדין:

עוד ירצה על דרך אומנם ז"ל (כ"ר פל"ג) כי הרשעים מהפכים מדת הרחמים למדת הדין, והוא עצמו שאמר הכתוב כאן כי גם מדת הרחמים הסכימה לעשות דין במצרים, וזה הוא שעור הכתוב וידבר אלהים שהוא כנוי לדין ויאמר אליו וגו' אני מודיעך כי מדת הדין זו היא משם הו"ה שגם הרחמים נתהפכו עליהם לדין:

עוד ירצה על דרך אומנם ז"ל (כ"ר פל"ג) כי הרשעים מהפכים מדת הרחמים למדת הדין, והוא עצמו שאמר הכתוב כאן כי גם מדת הרחמים הסכימה לעשות דין במצרים, וזה הוא שעור הכתוב וידבר אלהים שהוא כנוי לדין ויאמר אליו וגו' אני מודיעך כי מדת הדין זו היא משם הו"ה שגם הרחמים נתהפכו עליהם לדין:

עוד ירמו גם כן כנגד ישראל על דרך אומנם ז"ל (שם) אשריהם הצדיקים שמהפכים

מדת הדין למדת הרחמים, והוא אומר וידבר אלהים ויאמר וגו' פ"י מדת הדין זו שאמה רואה נעשית רחמים המתכניית בשם הו"ה, ומזה יחליט משה בדעתו כי נחתם גזר דין רעת פרעה אפי' בהסקמת הרחמים ונחתם גזר דין טובת ישראל אפי' במדת הדין ויבזה תחזקנה ידיו בשליחות:

עוד ירצה להשיב על מה שטען משה למה לא קנא ה', ואמר אלהים אני, והוא אומר וידבר אלהים פ"י שדבר אליו כי הוא אלהים ומביא במשפט על הכל ואת פרעה ישפט משפט שלם, וטעם שלא מהר, ויאמר אליו אני ה' ושם זה יש בו מדות הרשומים י"ג מדות הרחמים ואחת מהם הוא ארך אפים שאינו ממהר לפרע לרשעים בפעל בפיהם.

עוד ירצה על זה הדרך וידבר אלהים ומדת הדין זה באה כנגד השליח שהוא משה שדבר לפני ה' שלא כדרך המוסר, אבל כנגד המשפלת אליהם שהם ישראל ויאמר אליו אני ה'.

עוד ירצה על זה הדרך וידבר אלהים אל משה ישב עליו בדין ויאמר אליו אני ה' פ"י הגם שצריך לדון אותך, אליך אני נוהג מדת הרחמים, והוא שדיק לומר אליו אני ה', והטעם על דרך אומנם ז"ל (ר"ה י"ז) למי נושא עון למי שעובר על פשע, וידוע הוא כי משה ענו מאד ומעביר על מדותיו יותר מכל הנבראים לזה נהג ה' עמו במדה זו ונשא עונו שהיה ראוי לבוא עמו במשפט עליו, והוא אומר אני ה' ורמז למדת נושא עון ואין כאן משפט אליו.

ג) וארא אל אברהם וגו'. טעם שהזכירם בפרטות, לצד שכל אחד יש בו בחינה מעלה, אל אברהם שנתעלה לצד שהוא אשר הכיר את בוראו תחלה מבלי שיקדים אליו דבר ממנו יתברך, כי הלא תמצא כל מי שקדם לו ידעה מהבורא מפעשיו והנהגתו עם בוראיו אין לשבת אותו כשילך בדרך בחר לו זה כי כל משכיל יבחר בטוב ובפרט בטוב השלם והערב והמפלא הוא דרך ה', מה שאין כן אברהם כי דבק בה' קדם שיבר אצלו מדותיו יתברך והנהגתו, וכבר כתבתי כי לאברהם למנה שיקראו לו (ישעיה מ"א) אוהבו של מקום פ"י אהבת האמת אהבת הטוב כי הגם שעדין לא הכיר ממנו אלא הנסיונות הגדולות אף על פי כן דבק בה' ואהבו וכמו שכתבנו במקומו. אל יצחק שהיתה בו בחינה אחרת שפשט צוארו על גבי המזבח. ואל יעקב שהיה שלם שלא יצתה ממנו טפה מאוסה כישמעאל ועשו.

ג) וארא אל אברהם וגו'. טעם שהזכירם בפרטות, לצד שכל אחד יש בו בחינה מעלה, אל אברהם שנתעלה לצד שהוא אשר הכיר את בוראו תחלה מבלי שיקדים אליו דבר ממנו יתברך, כי הלא תמצא כל מי שקדם לו ידעה מהבורא מפעשיו והנהגתו עם בוראיו אין לשבת אותו כשילך בדרך בחר לו זה כי כל משכיל יבחר בטוב ובפרט בטוב השלם והערב והמפלא הוא דרך ה', מה שאין כן אברהם כי דבק בה' קדם שיבר אצלו מדותיו יתברך והנהגתו, וכבר כתבתי כי לאברהם למנה שיקראו לו (ישעיה מ"א) אוהבו של מקום פ"י אהבת האמת אהבת הטוב כי הגם שעדין לא הכיר ממנו אלא הנסיונות הגדולות אף על פי כן דבק בה' ואהבו וכמו שכתבנו במקומו. אל יצחק שהיתה בו בחינה אחרת שפשט צוארו על גבי המזבח. ואל יעקב שהיה שלם שלא יצתה ממנו טפה מאוסה כישמעאל ועשו.

4

עוד ירצה כי בא האדון ברוב הוא להשיב למשה על ששאלו קדם הקץ, ואמר כי הגם ששם קץ לחשך לצאת בני ישראל מארץ מצרים והקץ צדין לא נשלם, יש לה לדעת כי הקץ שעשיתי להאבות הוא בחינת אל שדי ובו שמתי לגלות גבול ואמרתי לו די אכל בחינה אחרת לא נודעתי פי' לא אמרתי להם הקץ שיהיה באמצעות הרחמים אם יבקשו ויעוררו רחמים כמו שעשו ישראל שבקשו ממני רחמים וידפקו על דלתי הרחמים קדם הקץ לא נודעתי להם, ולכן הגם שלא שלמו ימי הענוי והצרה אף על פי כן רחמתי עליהם במדת הנו"ה, והוא אומרו בתחלה אני ה' והבן.

עוד ירצה על זה הדרך וארא אל אברהם פי' איך אעלים רחמי מעם זה אשר הם בני בחוני שנגליתי על אבותם ולא לאחד בלבד אלא לשלשת האבות לכל אחד בזמנו, ולזה הפסיק ביניהם אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ולא אמר אל אברהם ויצחק ויעקב וזה יגיד שבח כל אחד בפני עצמו באל שדי הוא חבת גלוי שבינה. ואמרו ושמי ה' לא נודעתי להם פי' צדין לא הודעתי מדת רחמי להם, שכל ההבטחות שהבטחתי צדין לא הבאתי עליהם, ואני חפץ להודיע להם מדת רחמי כי להם יאותו. ונתפנו ה' בזה להודיע גדל חבתם דעניו:

פי' ז

ו ויניש משה וגו' בן עשו צריך לדקדק למה כפל לומר כאשר צנה וגו' בן עשו ולא הספיק הכתוב באחת מהנה. ונראה ש'כונן לומר שעשו השליחות כאשר אמר ה' להם כב' הדרגות, האחת שכל מה שהשיגו הבין בדברי ה' בן עשו, והב' שנתכוננו אל אמתות הדברים בשלמות, וזה הוא שעור הכתוב ויעש משה וגו' כאשר צנה וגו' ולא שנו דבר, וחוזר הכתוב ומעיד ואמרו כאשר צנה ה' אתם פי' מה שנתפנו ה' במצותו להם בן עשו והבן.

עוד ירצה לומר כי כל מעשה משה ואהרן לא היתה לסבת אמצעות שום דבר אלא כאשר צנה אותם ה', והוא על דרך אומרו (דברים ו') וצדקה תהיה לנו וגו' כאשר צננו ואמרו בן עשו הוא על גוף המעשה שלא היתה בשום שנוי:

עוד ירצה שעל כל דבור ודבור היו מזכירין שם שמים והוא אומרו עשו ובשעת מעשה אמרו כאשר וגו'. עוד ירצה לומר שלא היו מתעכבים בדבר אלא חפץ ומיד בכלותו לצוות אותם ה' היו נחפזים לעשות דבר ה':

ו לכן אמר לבני ישראל אני ה'. פי' הודיעם משמי כי מדתי מדת רחמים ורחמתי עליהם, ומלכד הודעה זו תאמר להם סדר הטובות אשר אעשה להם והוצאתי וגו'. עוד ירצה באמרו לכן לשון שבועה שושבע ה' לעשות כל האמור בענין, וכן תמצא שאמר יחזקאל סימן כ' ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים, ואמרו והוצאתי וגו' נתפנו לסדר סדר הטובות, כי בתחלה יקל על סבולם, והוא אומרו והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים שהוא תקף השעבוד, וזה היה תקף ומיד במכת היאור נתפודה תבילת נוגשים ושוטרים אכל ישראל היו עובדים קצת כי אימת מצרים היתה עליהם ומעצמם היו עובדים עבודה קלה. וינגד זה אמר והצאתי אתכם מעבדתם שתעקר עבודה מהם כל עקר, ואחר כך ונאלתי אתכם היא יציאתם מארץ מצרים ובכלל פרט זה היא קריעת ים סוף שאם לא כן זו גאולה שאחריה בליה בר מינו, ולזה לא אמר והוצאתי אתכם מן הארץ אלא ונאלתי לומר הוצאה שיש בה גאולה אם ירדה אויב ירדה באף ובחמה שפוכה. ואחר כך ולקחתי אתכם לי לעם שהוא מתן תורה כי שם נתחברנו לו לעם ויחד שמו עלינו והוא אומרו והייתי לכם לאלהים.

או ירצה על דרך אומנם ז"ל (ברכות ז') בפסוק ונפלינו אני ועמך וגו' כי בקש משה ע"ה מה' שלא ישרה שכונתו על אמות העולם והשיבו אל עליון גם את הדבר וגו' אעשה עד כאן, וינגד זמן זה אמר והייתי לכם וגו' ולא לאמות העולם שלא ישרה שכונתו עליהם.

5

10

20

30

10

20

6